

Łabędź, K. (Red.) (2024). *Socjologia i psychologia polityki*. Seria „Słowniki Społeczne”. W. Pasierbek & B. Szlachta (Red.). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie [recenzja]

Praca *Socjologia i psychologia polityki* stanowi szesnasty tom wydany w serii „Słowniki Społeczne” zaplanowanej jako wielotomowa publikacja prezentująca aktualny stan badań w poszczególnych polach wiedzy humanistycznej i społecznej. Zgodnie z przyjętym zamysłem socjologia polityki i psychologia polityki ujmowane zarówno w ich specyfice, jak i w wzajemnych powiązaniach potraktowano nie jako subdyscypliny formalnie wyodrębnionych nauk socjologicznych i psychologii, lecz jako pole badawcze dające możliwość uwzględnienia różnych metod badawczych i podejścia interdyscyplinarnego. Czytelnik otrzymuje dostęp do pola badawczego za pośrednictwem dwudziestu wybranych kategorii, wokół których skomponowane zostały poszczególne teksty. Każdy z nich otwiera część poświęconą definicji pojęcia, które jest w dalszym toku wywodu prezentowane z punktu widzenia jego analizy historycznej i w ujęciu problemowym. Zwieńczeniem jest refleksja systematyczna i wnioski będące nie tylko podsumowaniem rozważań, lecz również prezentujące najważniejsze spory i dylematy, przed jakimi dane zagadnienie stawia współcześnie badaczy i otwierające perspektywę dalszego rozwoju prowadzonych w tym zakresie badań. Wśród autorów haseł są badacze reprezentujący politologię, socjologię, prawo, filozofię, antropologię filozoficzną, doktryny prawno-polityczne, myśl polityczną, psychologię komunikacji, w tym również specjaliści z zakresu zachowań wyborczych, kultury politycznej, antropologii internetu, psychologii komunikacji medialnej, samorządu terytorialnego, transformacji systemów politycznych. Tak szeroki dobór perspektyw badawczych gwarantuje pogłębiony przegląd analizowanych zagadnień. Cenne jest to, że przy analizie historycznej pojęć sięgano nie tylko do historii pojęć, ale również do historii idei, dzięki czemu czytelnik uzyskuje nie tylko wgląd w przemiany podstawowych kategorii, ale również szansę zrozumienia, że słowa można określić precyzyjnie za pomocą definicji, pojęcia można natomiast tylko interpretować.

Podstawowe pojęcia polityki niegdyś zakotwiczone we wspólnych doświadczeniach i praktykach wraz z nastaniem nowożytności uległy nie tylko procesowi demokratyzacji, lecz również stały się podatne na ideologizację i polityzację. Wyabstrahowane z historycznego i społecznego kontekstu stawały się coraz bardziej abstrakcyjne, przez co na to samo pojęcie mogły zacząć powoływać się różne grupy i partie, prowadzące konkurencyjną walkę o „perspektywiczne obsadzenie” danego pojęcia (Kosseleck, 2001, s. 335). Z tekstów pomieszczonych w publikacji przebija świadomość autorów co do tego, że pojęcia, wokół których osnute są ich rozważania, są silnie nacechowane emotywnie i politycznie. Z tego punktu widzenia czytelnik napotyka też jednak twierdzenia mogące prowokować dyskusje. W tekście poświęconym autorytaryzmowi i totalitaryzmowi to „popularność terminu” i „odejście od naukowego sposobu wyjaśniania zjawisk” miało zrodzić

pokusę instrumentalizacji, nadinterpretacji, zacierania właściwego sensu pojęć, nierzadko prowadząc do aplikowania ich jako pejoratywnego epitetu czy publicystycznej inwektywy, oderwanej od pola znaczeniowego przypisywanego terminom takim jak „autorytaryzm” czy „totalitaryzm” przez historyków, filozofów, socjologów czy politologów (s. 108).

Andrzej Czajowski z kolei dostrzegając „dość wyraźne różnice w postrzeganiu zjawiska władzy przez myślicieli, w jej definiowaniu oraz interpretowaniu” zakłada, że „w życiu codziennym ludzie są zgodni co do tego, w jakich sytuacjach podlegają władzy, ulegają perswazji, autorytetowi, podporządkowują się przywództwu” (s. 67).

Dobór haseł siłą rzeczy stanowi pochodną wyboru dokonanego przez redaktorów tomu. Wśród nich znalazły się zagadnienia tradycyjnie będące przedmiotem zainteresowania socjologii i psychologii polityki: konflikt i konsens, autorytaryzm i totalitaryzm, kultura polityczna, zachowania i postawy polityczne, społeczeństwo obywatelskie, partie polityczne, partycypacja, ruchy społeczne. Poza zakresem tematycznym znalazły się m.in. socjologia poszczególnych/wybranych polityk publicznych (np. migracyjnej, antydyskryminacyjnej, demograficznej), a stosunkowo niewiele miejsca poświęcono emocjom politycznym, retoryce politycznej, politycznej deliberacji (Sears, Huddy et al., 2003). W obrębie publikacji znalazło się za to

hasło opisujące nowe technologie i stosunki polityczne ujmowane z perspektywy katolickiej nauki społecznej, co należy uznać za przejaw uwrażliwienia na nowe kierunki badań i oryginalne podejście uwidocznione przez włączenie perspektywy myśli i tradycji katolickiej. W ramach pozostałych tekstów uwzględnione zostały również dociekania wobec zagadnień, wokół których narasta zainteresowanie socjologów i psychologów polityki. Dobrym tego przykładem jest tekst poświęcony socjologii narodu, w którym autor wprost zadaje pytanie o to, czy naród jest realną zbiorowością czy też epifenomenem społecznych interakcji i praktyk. I jakkolwiek z jednej strony stawia problematyczną tezę, iż

niesubstancjalne podejście do narodu i „odczarowująca” w ten sposób poniekąd tożsamościową retorykę nacjonalizmu, wydaje się najbardziej odpowiednim podejściem do problemów i pytań, jakie w związku z narodem, nacjonalizmem i etnicznością pojawiają się współcześnie,

zarazem otwiera jednak dalszą perspektywę badawczą potrzebną „w czasach płynnych i stale rekonstruowanych tożsamości, w warunkach społeczeństwa sieciowego” (s. 150). Z tego samego punktu widzenia potraktowane zostało przez szereg autorów zagadnienie populizmu. Zadanie ambitne i zapewne może potrzebne, choć sposób jego realizacji może budzić w przypadku niektórych fragmentów niedosyt u czytelnika. Pojęcie populizmu, zaprzęgnięte dziś, jak się wydaje, do semantycznej walki przez różne podmioty zbiorowe, ujęte zostało przez odniesienie do wybranych współczesnych autorów (Jan-Werner Müller, Artur Lipiński, Christian Welzel, Juan Linz) niestety bez próby podjęcia polemiki z ich ustaleniami lub ich krytycznego osadzenia w niezwykle bogatej literaturze dotyczącej tego problemu. Być może jest to przejaw pewnej tendencji, jaką dobrze obrazuje przekonanie jasno wyrażone przez redaktorów publikacji *The New Handbook of Political Sociology*. Thomas Janoski, Cedric de Leon, Joya Misra i Isaac William Martin (2000, s. 2), określając czynniki wywołujące potrzebę utworzenia nowych kierunków badań, wskazują m.in., bez dalszych wyjaśnień, iż „państwa europejskie (np. Węgry i Polska) wcześniej rządzone demokratycznie, padły aktualnie ofiarą niedemokratycznych reżimów”. Carlos de la Torre (s. 1028–1033), podejmując się w tej samej pracy analizy współczesnych podejść do

populizmu, całkowicie pomija na przykład alternatywne wobec dominujących podejść ujęcie populizmu reprezentowane przez Chantal Delsol (2016).

Szczególnie interesującym elementem pracy badawczej, której rezultatem jest prezentowana publikacja, są ustalenia autorów pomieszczone we wnioskach i rekomendacjach. Tekst poświęcony stosunkom politycznym w kontekście nowych technologii podejmuje pytania o to, jak nowe technologie ICT są w stanie znacząco oddziaływać na relacje zachodzące pomiędzy uczestnikami dyskursu w sieci, a tym samym zaburzać kampanie wyborcze i wpływać na wyniki demokratycznych wyborów. Wykorzystanie internetowych platform społecznościowych znacząco zmieniło również zarządzanie partiami politycznymi, wewnętrzne procedury decyzyjne i sam charakter zaangażowania członków w sprawy partyjne. Związane z tym zjawiska nie tylko otwierają nowe możliwości, ale niosą ze sobą potencjalne zagrożenia. Aby im przeciwdziałać, autorzy słusznie zwracają uwagę na potrzebę społecznej edukacji w zakresie nauki o etyce online i konsekwencjach cyfrowych działań oraz rozwój empatii cyfrowej niezbędnej dla budowania pozytywnych relacji międzygrupowych w cyfrowym świecie.

Badanie społecznych i psychologicznych uwarunkowań oraz skutków działań politycznych jest nieocenione z punktu widzenia coraz szybciej zachodzących przemian współczesnych państw i społeczeństw. Nowe formy władzy, pojawienie się nowych podmiotów politycznych, wykorzystanie algorytmów sztucznej inteligencji sprawiają, że na nowo należy postawić szereg pytań o prowadzenie polityk publicznych, prawną regulację kampanii wyborczych, sposoby badania opinii publicznej, tworzenie programów edukacji obywatelskiej i ich realizację. Potrzeba do tego otwartego umysłu, braku uprzedzeń i świadomości tego, że pojęcia języka politycznego nie są wyłącznie repozytoriami wartości i znaczeń, lecz łączą w sobie znaczenia dawne z treściami i znaczeniami ważnymi z punktu widzenia naszych bieżących problemów. Teksty zebrane w kolejnym już tomie serii „Słowniki Społeczne” oferują czytelnikowi możliwość zapoznania się z prowadzoną w tym zakresie aktywnością badawczą, stanowiąc też ważny przyczynek do toczącej się intensywnie dyskusji wokół kondycji nowoczesnych demokracji i społeczeństw politycznych.

BIBLIOGRAFIA

- Delsol, Ch. (2016). *Populisme. Les demeures de l'Histoire*. Paris: Le Rocher.
- Janoski, T., de Leon, C., Misra, J., & Martin, I.W. (Red.). (2020). *The New Handbook of Political Sociology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Koselleck, R. (2001). Historia pojęć a historia społeczna. W *Semantyka historyczna*. Przeł. W. Kunicki. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Sears, D.O., Huddy, L., & Jervis, R. (Red.). (2003). *Oxford Handbook of Political Psychology*. Oxford: Oxford University Press.

Anna Krzynówek-Arndt

<http://orcid.org/0000-0001-5293-6829>

Uniwersytet Ignatianum w Krakowie

DOI: 10.35765/HP.2876